

0:00:06 Maijastina

Se on hyvä kysymys, miten niinku tällöinen niin monimutkainen kokonaisuus pysyi kasassa ja varsinkin se, että sitä on paljon puhuttu roomalaisten hallinnasta. Ne oli oikeastaan aika lailla semmoinen harrastelija tai tällöinen diletanttien hallinta.

00:00:23 Tuomo

Tervetuloa hyvät kuulijat Suomen Rooman instituutin Parlatorio-podcastin pariin. Mun nimeni on Tuomo Nuorluoto. Olen instituutin tutkija lehtori ja tämän podcastin juontaja. Tässä jaksossa keskustellaan aiheesta, joka on puhututtanut ihmisiä jo vuosisatoja eli Rooman valtakunnan loppuhetkistä ja mun kanssa studiossa on keskustelemassa Helsingin yliopiston latinan, kielen ja rooman kirjallisuuden dosentti ja Lissabonin yliopistoon. Principle researcher Maijastina Kahlos, tervetuloa Parlatorioon.

00:00:56 Maijastina

Kiitos paljon. Kiitos kutsusta.

00:00:58 Tuomo

Ja sä oot tosiaan kirjoittanut suomeksikin aiheesta kirjan nimellä Rooman viimeiset päivät, jonka itsekin olen lukenut. Kiitos hyvistä lukuhetkistä ja hypätään heti nyt syvään päätyyn. Eli tähän polttavaan aiheeseen Rooman niin sanotusta tuhosta eli todella todella laaja aihe, mutta haluatko sä pyrkiä jotenkin suhteellisen kompaktisti nyt kertomaan, että mistä on niinku kyse, että milloin tää niinku ikään kuin tapahtui tää Länsi-Rooman romahdus ja miksi sitten taas idässä se homma jatkui niin pitkään toisaalta se keisarikunta. Mä tiedän, että tähän voi mennä tietysti loppu studio aika tähän vastaukseen, mutta joo, anna tulla.

00:01:40 Maijastina

Kiitos. Kun pyydetään tutkijaa sanomaan kompaktisti jotain tällöisestä hyvin kontroversiaalista aiheesta, niin ei kyllä hirveän lyhyttä vastausta saa, mutta yritetään. Ensinnäkin siis mistä Rooman tuhosta puhutaan? Milloin tämä romu tuhoutui, niin siihenhän on tarjottu monia erilaisia vuosilukuja ja mä voin tästä heittää muutamana vuosiluvun. 395, kun Theodosius ensimmäisen kuollessa valtakunta jaettiin hänen poikiensa kesken kahtia Länsi-Roomaan ja Itä-Roomaan. No me tiedämme, että eihän se siihen tuhoutunut, mutta monet pitää tätä niinkuin tuhon alkuna. Tätä voi siellä sitten kyllä arvostella paljon, ettei joku valtakunnan jakautuminen kahden keisarin kesken ollut mikään tällöinen iso juttu, koska tätä oli tapahtunut jo aikaisemminkin. Ja se oli vaan tällöinen vallanjako kahden pojan kesken. No sitten 410 on yksi ehdotettu vuosiluku sen takia, että goottien johtaja Alarik hyökkäsi Roomaan ja hävitti Rooman kaupunkia. Ja se oli aikalaisille aikamoinen järkytys, koska Rooman valtakuntaa pidettiin tällöisenä voittamattomana suurvaltana ja sitten jotkut pahaiset gootit tuli ja onnistui valtaamaan tämän kaupungin ja näin. Mutta siitäkin selvittiin ja siitäkin toivuttiin. Sitten seuraava vuosiluku, jonka voi heittää on 455, kun vandaalit kävi hävittämässä Rooman kaupungin. No tuhoutuiko Rooma siihen? No ei oikeastaan. Siitäkin selvittiin. Sitten on tietysti tämä kaikkein perinteisin vuosiluku, jota on tarjottu 476, kun Länsi-Rooman keisari Romulus, joka sai sitten myöhemmin tämän lisänimen Augustulus eli pikkukeisari, niin hänet komennettiin pois keisarin valtaistuimelta. Se oli Odovakar, joka syrjäytti hänet siitä, mutta tämä Odovakar ei sitten ottanut keisarin arvonimeä niinkuin monet

muut oli näissä valtataisteluissa tehneet, vaan hän ilmoittautui sitten Itä-Rooman keisarin vasalliksi ja hallitsi Italian kuninkaana. Tätä vuosilukua voi siis tosiaan puolustaa sillä, että Länsi-Roomassa ei sen jälkeen ollut keisareita, mutta sitten siellä Itä-Roomassa oli se keisari ja monet näistä esimerkiksi gootti johtajista ja sitten oli tämä Odovakar, joka ilmoittautui tämän Itä-Rooman keisarin vasalliksi.

Eli systeemi ikään kuin jatkui. No sitten on tosiaan tarjottu kaikenlaisia muita vuosilukuja kuten esimerkiksi nyt uusimmassa keskustelussa, mitä nyt seurasin, niin siinä todettiin vuosi 535. Itä-Rooman keisari Justinianus valtasi Italian ostrogooteilta tämän hyvin pitkällisen goottisodan jälkeen. Tämä oikeastaan oli tämän lännen vaurauden ja kaiken sen jatkuvuuden loppu, koska se oli hyvin tuhoisa sota ja Italia oli sen jälkeen aivan mäsänä ja raunioina. Mutta siis näistä vuosiluvuista.

00:05:08 Tuomo

Tästä tulee tosiaan enemmänkin fiilis, että siinä on semmoinen hyvin pitkä kuolinkamppailu

ollut käynnissä, joka on yli sadan vuoden prosessi. Fakta on kuitenkin se, että keisarikunta lännessä lakkasi olemasta. Sitä ei voi kiistää. On tietysti myös hankala kysymys, mutta voidaanko me puhua jonkinlaisesta tuhosta tai romahduksesta? Mikä muuttui? Mikä jatkui myös?

00:05:38 Maijastina

Aikalaiset tietysti puhuu tietenkin näistä erilaisista barbaarien, näin he kutsuivat ei-roomalaisia, hyökkäyksistä valtavina katastrofeina. Mutta sitten, kun me tutkitaan niitä tarkemmin, niin ne on usein tämmöisiä hyvin alueellisia. Eli siis vaikka esimerkiksi kalliassa riehuu erilaisia sotilasjoukkoja, sekä roomalaisia sotilasjoukkoja että vieraita sotilasjoukkoja. Käytiin sisällissotia ja tavallaan ulkoisia sotia. Eli siis totta kai ne olivat paikallisesti ihan valtavia katastrofeja, ja sitten se näkyy tietysti monissa lähteissä meidän roomalaisilta kirjoittajilta, että ne ovat valtavia tragedioita. Mutta siihen tosiaan pitikin sanoa, että mikä muuttui, niin totta kai Länsi-Roomassa muuttui monet asiat. Sinne tuli toiset aivan uudet vallanpitäjät ja tietysti vuosisatojen ajan eri paikoissa on varsin rauhatonta. Mutta sitten voi tosiaan myös kysyä sitä, että mitä kävi vaikka jollekin aivan tavalliselle kaupunkilaiselle, joka vaikka teki käsitöitään kauppassaan tai viljeli maata. Suuri osa tietysti Rooman valtakunnan asukkaista eli maaseudulla ja oli maaseudusvaltainen kulttuuri. He yleensä viljelivät maata jollekin toiselle, joka omisti sen maan. Tiedetään, että Galliassa, Espanjassa ja Italiassa maanomistus säilyi pitkälti roomalaisilla maanomistajilla. Totta kai uudet tulokkaat eli uudet pomot esimerkiksi vandaalit Pohjois-Afrikassa ottivat sieltä tietysti isoja osia maata haltuunsa. Samoin gooteille läänitettiin Galliassa ja Espanjassa aika paljon sitä maata, mutta monessa mielessä voi sanoa, että se yhteiskuntajärjestys pysyi samankaltaisena. Sitten se, mikä siellä tosiaan muuttui ja sitä ei voi kiistää, että tottakai, kun paljon keskustellaan talous taantumisesta. Arkeologisesta järjestöstä näkee selvästi, että kaupungit kutistuu ja tietysti dokumentit vähenevät. Piirtokirjoitukset vähenevät, kirjallinen kulttuuri vähenee. Se on aivan aivan selvä merkki siitä, että joku asia siellä taantuu, ja on laskettu, että väkiluku laskee huomattavasti ja kaupankäynti vähenee. Kaupankäyntiä itään on, mutta se vähenee huomattavasti.

00:08:12 Tuomo

Kaupungit pienenee.

00:08:13 Maijastina

Kaupungit pienenee ja sitten, kun verrataan sitten sinne itään niin idässä siellä Itä-Roomussa voi sanoa monien asioiden jatkuvan varsin samankaltaisina. Siellä on varsin vakaa hallinto, mikä on iso ero sinne länteen. Siellä on aika vahva siviilihallinto, joten sen nostaisin tämmöisenä isona asiana, ja sitten kaupankäynti jatkuu. Kaupungit kukoistavat edelleen ja sitten puhutaan jopa ajoittain, että väkiluku olisi noussutkin huomattavasti. Sitä on tietysti usein vähän vaikea todentaa. On myös valtavat määrät arkeologista jäämistöä edelleen.

00:08:59 Tuomo

Sä nostikin tuossa esiin tuon idän siviilihallinnon. Monesti tulee tosiaan kuva, että lännessä oli enemmän tai vähemmän sotilashallinto ja idässä sitten virkamiestyypinen hallinto. Pitääkö tämä

paikkansa, ja jos pitää, niin onko tässä syytä siihen, että tosiaan idässä tämä homma toimii jotenkin paremmin?

00:09:18 Maijastina

Kyllä voi sanoa tai ainakin minä ja monet muutkin väittävät näin, että se siviilihallinto tosiaankin pitää ne alueet vakaina. Tietenkin siellä idän puolellahan käytiin myös huomattavia valtataisteluita Konstantinopolin hovissa. Päitä putosi aina säännöllisin väliajoin. Ja tosiaan keisareitakin saatiin pois ja monet sotilasjohtajat nousi keisareiksi kiinni. Silti siihen länteen verrattuna tosiaan se siviilihallinto sekä provinsseissa että hovissa piti paremmin puolensa ja varmastikin loi semmoista jatkuvuutta. Ja sitten se on varmaan jonkinlainen noidankehä, jos talous on suhteellisen vakaa ja on vaurautta. Se tarkoittaa myös, että monet asiat hoituvat paremmin, ja monista erilaisista sotilaallisista kriiseistä ja sisällissodista toivutaan paremmin.

00:10:30 Tuomo

Olen usein ja pitkään miettinytkin, että tämä on niin turbulenttia ja muutenkin kiinnostavaa aikaa tämä myöhäisantiikki. Jos pitäisi tehdä tällainen Game of Thrones-henkinen historiallinen sarja, niin se pitäisi kyllä ehdottomasti sijoittua myöhäisantiikkiin. Siellä olisi kaikkia murhia ja juonitteluja, ja kaikkea mahdollista löytyisi niin paljon. Mennään nyt vähän näihin syihin, että miksi sitten tosiaan se homma ikään kuin kuihtui kasaan siellä lännessä? Se on tietysti monen tekijän summa, joka usein varsinkin tällaisen suuren yleisön mielikuvissa on näitä tällaisia barbaarilaumojia, jotka vyöryvät rajojen yli ja tuhoavat kaiken mennessään. Sitten olen kuullut kaikennäköisiä mitä ihmeellisempiäkin selityksiä jossain vanhoissa historiankirjoissa. Haluatko vähän avata näitä taustoja, mitkä johti siihen, että tämä keisarikunta lopulta lakkasi olemasta?

00:11:24 Maijastina

Joo tämmöisissä Game of Thrones -tyyppisissä narratiiveissahan on siis vaarana se, että nehan on äännittäviä narratiiveja ja jännittäviä kertomuksia ja niissä on hirveät määrät kaikenlaisia mullistuksia. Sitten aina tulee mieleen tämä tutkija-tyylinen toteamus, kun arki on arkea ja arki kertoo tietysti mielellään aina hurjia kertomuksia ja keksii jonkun yhden mullistavan syyn. Sitten mielenkiintoista on se, että esimerkiksi Välimeren alueen maailman valtaa, kun Rooma oli silloinen maailmanvalta, niin sehän on hirvittävän monimutkainen kokonaisuus. Kaikki alueen valtavat alueelliset erot, kielelliset ja kulttuuriset erot. On valtavan pitkä aika ja talous.

00:12:34 Tuomo

Mutta he voisi oikeastaan kysyäkin, että miten se pysyy kasassa, niin pitkään kun se pysyi.

00:12:37 Maijastina

Se on hyvä kysymys, miten tällainen monimutkainen kokonaisuus pysyy kasassa ja on roomalaisten hallinnasta on puhuttu paljon. Se oli oikeastaan sellainen harrastelija tai diletanttien hallinto. Se ei ollut niin hienosti järjestetty.

00:13:02 Tuomo

Sehän on ollut häkellyttävän epäbyrokraattinen se koko systeemi myöhäisellä keisarilla. Toki sitten siinä lisääntyy byrokratia.

00:13:11 Maijastina

Kyllä byrokratia kyllä lisääntyy, mutta esimerkiksi Kiinaan verrattuna, Kiinassahan on niin paljon ammattimaisempi ja laajempi byrokratia, mikä tietysti on tehnyt siitä ehkä tehokkaamman ja paremmin hallitun.

00:13:26 Tuomo

Roomassa se kuitenkin toimi sitten niinkin pitkään, kun siinä tukeudutaan aika pitkälti näihin paikallisiin eliitteihin. Ne hoitaa oman tonttinsa ja sitten keskushallinnon ei tarvitse olla niin valtava. Se toimi yllättävän pitkään

00:13:41 Maijastina

Jotakin roomalaiset sai sitten lopulta toimimaan ehkä nimenomaan tässä tietyssä sallivuudessa. He antoivat näille alueellisille hallinnoille ja alueellisille eliitille suhteellisen vapaat kädet toimia, ja he pystyivät myös ikäänkuin sitouttamaan sitä paikallista eliittiä mukaan Rooman asiaan. Vaikka heillä oli siis tietysti se oma paikallinen identiteettinsä, he kuitenkin myös omaksuivat sitä roomalaista universaaliidentiteettiä. Sitten myöhemmin tietysti kristillistä identiteettiä, joka sitten käsi kädessä roomalaisuuden kanssa.

00:14:29 Tuomo

Joo ja palataan kohta tuohon kristillisyyteen vielä, kun sekin on kuitenkin tärkeä elementti tässä myöhäisantiikin maailmassa.

00:14:37 Maijastina

Kun puhuin siitä, että on aina se yksi selitys, jossa esimerkiksi tämä lyijymyrkytyshän oli jossakin vaiheessa hirveän suosittu, mikä kertoo sitten oman aikansa kiinnostuksen kohteista. Silloin 60- ja 70-luvulla, kun havahduttiin meidän omassa maailmassamme saastumiseen, niin totta kai se tietysti nousee sellaisena asiana esiin. Mutta mielenkiintoista on, että tällainen saksalainen tutkija Alexander Demandt kirjoitti kirjan nimenomaan näistä Rooman tuhon selityksistä ja hän sitten tosiaan monta vuosikymmentä keräsi 210 selitystä, joita en nyt aio täältä kaikkea lukea. Voin täältä heittää muutaman esimerkin, miten erilaisia ne oli. Esimerkiksin kylpylät, barbarisoituminen, vapaiden maanviljelijöiden häviäminen, palkka-armeija, ammattiin sitominen, moraalisuuserot, lyijymyrkytys, meren huonontuminen, maaperän eroosio, maaperän köyhtyminen, työvoiman sitominen viljelysmaahan, bolsevisoituminen, sisällissota, kansalaisoikeuksien myöntäminen, byrokrania, bysanttilaisuus, selkärangattomuus, kristinusko.

00:16:05 Tuomo

Siellä kuulostaa olevan kaikki mahdolliset, mitä on voitu vaan keksiä, ja laitettu kaiken varalta. Siinä on aikamoinen. Bolsevitituminen kuulosti aika jännittävältä.

00:16:13 Maijastina

Usein tietysti hän on sitten avannut siellä kirjassaan, että mitä nämä kaikki ovat sitten merkinneet kuten esimerkiksi vaikkapa sanktilaisuus. Se voi tarkoittaa monenmoista, mutta tosiaan, jos nyt itse tätä tarjoilen, niin sanoisin sen olevan sisäisten ja ulkoisten asioiden summa. Se tapahtuu eri alueilla eri aikaan ja hitaasti se roomalaisen vallan rapautuminen. Jos puhutaan Rooman tuhosta 400-luvulla, niin käytiin huomattava määrä sisällissotia siellä Länsi-Rooma-alueella. Se varmasti heikensi huomattavasti niitä alueita ja sitä keskusvaltaa. Sitten sieltä tuli niitä ulkoisia vihollisia, jotka kyllä asettuivat sinne Rooman alueelle ja halusivat osaksi Rooman valtakunnan roomalaista systeemiä. Sen takia he sinne nimenomaan tulivat.

00:17:24 Tuomo

Just näin ja tämä on hyvä pointti, mikä monelta usein unohtuu ettei Garbart sieltä tullut tuhotakseen Roomaa, vaan monesti ollakseen osa sitä roolia.

00:17:31 Maijastina

Nimenomaan, ja jos nyt otetaan vaikka esimerkiksi vaikka tämä gootti Alarik, niin hän nimenomaan halusi osaksi tätä roomalaista systeemiä ja roomalaiseksi sotapäälliköksi. Hän halusi saada lomagisten

siellä roomalaisessa armeijassa ja sitten gootit hänen jälkeensä ja he tavallaan sitten tietysti onnistuivatkin heidän käytyään siinä erilaisia kahnauksia keskenänsä. Roomalaisten kanssa he asettuivat sitten tosiaan sinne Galliaan, nykyiseen Etelä-Ranskaan, ja saivat keisarilta ikään kuin läänityksenä alueen hallittavakseen sieltä. He ikään kuin saavuttivat sen tavoitteensa ja samoin vandaalit. Ensin he halusivat Espanjaan ja sitten sieltä tuota Pohjois-Afrikkaan. Ja se ei tapahtunut kyllä Rooman keskushallinnon suostumuksella, mutta sen jälkeen, kun he olivat sinne asettuneet, niin sitten tietysti sekä idässä että lännessä roomalaiset kävivät neuvotteluja vandaalien kanssa. Eli ne vandaalit pääsivät mukaan systeemiin ja myös avioliittoon keisarien suvun kanssa.

00:18:53 Tuomo

Joo ja sitten toki nää vandaalit ja muut tietysti myös omaksuivat nämä roomalaiset ja monet kulttuuriset tavat ja kielen myös monesti kuten latinan kielen ja kristinuskon. Siinäkään ei pyritty radikaalisti muuttamaan meininkiä siellä ja tuomaan jotain omaa. Pikemminkin se roomalaisuus omaksuttiin kuitenkin siinä muodossa, kun se siinä myöhäisantiikissa oli olemassa.

00:19:17 Maijastina

Nimenomaan. He halusivat osaksi sitä Rooman vaurautta, Rooman systeemiä ja ikään kuin voi sanoa, että he halusivat roomalaisiksi, vaikka ehkä sitä se ei aina sanottukaan. Ja he olivat myös omaksuneet kristinuskon niin sanotussa areiolaisessa muodossa eli homojaanisessa muodossa. Mutta sittenhän gootit omaksuivat myöhemmin nikealaisen kristinuskon. Samoin frankit omaksui kristinuskon nikealaisessa muodossa.

00:19:47 Tuomo

Ja areiolaisuus oli tosiaan tässä kirkolliskokouksessa silloin kerettiläiseksi opiksi julistettu ja siinä oli eroja kolminaisuusopin kanssa. Kun miettii, että siellä tulee näitä ulkoisia erilaisia

tekijöitä, ja sitten on erilaisia sisäisiä kamppailuja. Nämä usein nivoutuvat myös siihen, että näissä sisäisissä kamppailuissa hyödynnetään ulkoisia tulijoita puolin ja toisin. Ja kaikki tämä tietysti sitten heikentää tätä keskusvaltaa. Voisi kuvitella, että vaikka ne ovat varmasti tajunneet, ettei tämä tee valtakunnalle kovin hyvää, niin en usko kenelläkään tulleen mieleenkään, että Rooma voisi lakata olemasta Rooma-valtio. Se on ollut aina siellä ja varmaan niiden mielestä tulee aina olemaan. Onhan ennenkin ollut kriisejä, joista on selvitty. Voisin kuvitella, että se on ollut jotenkin käsittämätön ajatus aikalaisille, että ei olisi rooman keisarikuntaa.

00:20:55 Maijastina

Aikalaiset ei varmastikaan myös pitäneet sitä minään Rooman loppuna. Sehän on itse asiassa meidän modernien ihmisten näkökulma, koska me näemme lopputuloksen. Me näemme, että se Rooman valtakunta lakkasi olemasta, ja lopulta Itä-Roomakin sitten 1453 jälkeen lopullisesti. He todennäköisesti katsoivat elävänsä siinä roomalaisessa todellisuudessa, kun se Rooma oli niin kaikkialle tunkevaa sekä ideologinen valtarakennelma. Sitten se näkyy mun mielestä myös hyvin esimerkiksi tässä Odovakaran tavassa. Hän tosiaan sitten ilmoittautui vasalliksi Itä-Rooman keisarille. Eli kyllä se Rooma siellä on. Se on vaan nyt siellä Konstantinopolissa. Samoin tekee Odovakaran kukistanut ostrogootti Theodorik. Itse asiassa hän lähtee valtaamaan Italiaan ja kukistamaan Odovakaria, eli nimenomaan tämän Itä-Rooman keisarin lähettämänä. Hän on ainakin muodollisesti Itä-Rooman keisarin alainen, vaikka todellisuushan on jotain ihan muuta. Nämä vallanpitäjät, myös gootit ja sitten burgundit että he tosiaan sitten esittäytyvät ikään kuin siellä, niin kun rooman vallan sisällä toimivina vallan vallanpitäjinä eli se on tärkeä. Hakea se oikeutus sieltä siitä rooman valtakunnasta ja roomalaisuudesta ja Rooman vallasta.

00:22:53 Tuomo

Joo tosiaan tää myöhäisantiikin roomalainen yhteiskunta oli kuitenkin monella tavalla aika erilainen kun varhaisen keisariajan, puhumattakaan sitten tasavallan, ajasta. Jotka on ehkä ne mikä ensisijassa ihmisille tulee mieleen kun puhutaan Roomasta, niin nää on ne pari ekaa vuosisataa siellä jota ihmiset ehkä ensi kädessä ja sitten ajanlaskuna ollut molemmin puolin. Mutta haluatko sä vähän kertoa, että millä tavalla vaikka 300 - 400-luvun roomalainen yhteiskunta erosi siitä vaikka ensimmäisen ja toisen vuosisadan roomalaisesta yhteiskunnasta? Tai myös hallinnollisesti?

00:23:26 Maijastina

Joo no tietysti yksi asia mikä tietysti on se iso juttu on tietysti se, että tosiaan tää kristinusko tulee sinne tekijäksi Konstantinuksesta lähtien niin kuin tämmöisenä jatkuvasti kasvavana valtatekijänä ja sosiaalisena tekijänä. Tietysti kristinusko on ollut siellä aikaisempinakin vuosisadan kristityt ryhmät eri puolilla valtakuntaa, mutta tota Konstantinuksesta lähtien kirkko nousee tämmöiseksi mahti tekijäksi. Ja voisi sanoa että siis tietysti tää kristillistyminen, tän valtakunnan tai välimeren alueen kristillistyminen, tietysti tapahtuu hitaasti. Sitten siitä voi monipuolisesti keskustella, että mitä kaikkea se nyt sitten merkitsi ja ei merkinnyt, mutta että siis se on ihan selvää, että se on tämmöinen tekijä siellä yhteiskunnassa. Ja siis myös taloudellisesti, koska kirkkohan saa paljon lahjoituksia ja sillä lailla myös kasvattaa taloudellista valtaa. Ja yläluokkakin sitten omaksuu kaikenlaisia kristillistä kulttuuria, ja vaikka esimerkiksi syntyy tämmöinen askeettinen liike josta sitten vähitellen muotoutuu luostareita. Se on iso juttu, mutta sitten jos ajatellaan vaikka hallintoa, ja jos verrataan

aikaisempaan keisarikauteen, niin keisarivaltahan muuttuu tämmöiseksi hyvin tämmöiseksi... Keisarista tulee tämmöinen hyvin etäinen hahmo, niinkun suorastaan sakraali jumalallinen hahmo.

00:25:03 Tuomo

Jumalhallitsija.

00:25:05 Maijastina

Juu, että sitä ei voi sanoa, että ensimmäisellä vuosisadalla ihan, no tietysti siellä julistettiin keisareita jumaliksi ja näin...

00:25:12 Tuomo

Mutta yleensä vasta kuoleman jälkeen.

00:25:13 Maijastina

Näin on, mutta että keisarista tulee tämmöinen hyvin etäinen hahmo, jonka ympärille kehittyisi tämmöiset mittavat seremoniat ja hovi, ja kaikki tää niinku kasvaa. Ja sitten se mikä tietysti on kanssa ihan tärkeä niinku hallinnollisesti on se, että 200-luvun lopulla Diocletianus luo tämmöisen neljän keisarin hallinnon eli tetrarkian. Eli se on merkki siitä, että nähdään, että valtakunta on ikään kuin niin suuri, että yksi keisari ei voi ikään kuin hoitaa kaikkea, eli sitä valtaa jaetaan. Toisaalta keisari on niinku kauhean jumalallinen, ja just nimenomaan nää tetrarkit korostaa sitä. Ja se tetrarkiahan sitten, tää systeemiin siis häviää tietysti Konstantinuksen syrjäyttäessä tai hoitaessa sisällissodilla pois ne kilpailijansa sieltä. Konstantinus oli siis yksi tetrarkki, joka vaan sitten kukisti kaikki muut sieltä pois. Mutta siis hänen kuolemansa jälkeen hänen kolme poikaansa jakaa jälleen vallan keskenään, eli siellä 300-luvullakin jatkuu tämmöinen vallanjako.

00:26:28 Tuomo

Joo, tosta tuli muutamakin kysymys mieleen. Tossa puhuit tuosta että tosiaan 200-luvun lopulla tulee tää Diocletianuksen tää tetrarkkinen systeemi, ja sehän on seurausta tämmöisestä pitkästä kriisi periodista 200-luvulla. Että haluatko sä vähän... Koska siis mulla on itsellä ainakin tää näkemys, että tosiaan kun on tää varhainen keisariaika ja sitten on tää myöhäisantiikki niin jotenkin tää 200-luku

on vähän tämmöinen vedenjakaja. Josta Rooma kuoriutuu ikään kuin vähän erilaisena sitten ulos, niin tota halusin sitä ihan nopeasti vaan silleen käydä läpi, että mitä siellä niinku tapahtuu.

00:27:00 Maijastina

Joo, kyllä mä oon ihan samaa mieltä, että sitä voi tosiaan pitää tämmöisenä vedenjakajana, koska niin monet asiat sitten muuttuu. Ja osittain varmaan se keisarin sakralisoituminen tai se aseman sakralisoituminen on varmaan seurausta myös siitä, että pyritään tehdä tämmöistä vakaata keisarivaltaa, ja jotenkin hoitaa sitä vallanvaihtoa. Koska siis se 200-luvun kriisi tämmöisenä poliittisena ja sisällissotakriisinähen syntyi nimenomaan siitä, että keisariutta tavoittelevat sotilasjohtajat taistelee vallasta keskenään ja nistii siellä toisiaan ja koko se valtakunta on levoton sen takia. Eli siitä puhutaan tosiaan, 200-lukua, sotilaskeisareiden aikana 235-284 välillä, ja se kriisi syntyy siitä, että kun joku keisari kuolee tai se nistitään, niin sitten alkaa ihan hirveä taistelu vallasta. Ja tota sen armeijan asema tietysti korostuu siinä, koska ne on sotilasjohtajia jotka sieltä huudattaa itseään siellä armeijassa keisareiksi. Siis koko se yhteiskunta militarisoituu, siis totta kai Rooman valta nyt

oli aivan hirveän sotilaallinen, tietysti ihan sieltä alusta saakka. Sehän kasvoi valloitusten myötä, että siis se perustui tietysti armeijaan ja sotilaisiin, mutta siis myös ikään kuin voi sanoa, että se yhteiskunta militarisoituu, siis niinkuin hallintokin ja kaikki tää.

00:28:32 Tuomo

Joo ja se sotilaiden määrä myös vaikka se on ollut aina kohtuullisen suuri, mutta Augustushan sitten tän pitkän sisällissotien kauden jälkeen niin vähän vähentää sitä. Mutta tässähän se saavuttaa huippunsa tässä kun tullaan tänne myöhäisantiikkiin, se armeijan koko oikeastaan. Että sitten puhutaan ihan massiivisesta niinku määrästä sotilaita tosiaan, että siinäkin mielessä perusteltua puhua tästä militarisoitumisesta. Vaikka niinku sanoit, niin Rooma nyt aina oli enemmän tai vähemmän militaristinen yhteiskunta.

00:29:00 Maijastina

Joo, ja sitten tota jos jatkan tosta 200-luvun kriisistä. Kun puhutaan tosiaan kriisistä, niin että paitsi että siellä on ne sisällissodat, niin sittenhän siellä on myös tietysti sota ulkoisia vihollisia vastaan. Eli siis Persiahan nousee sieltä toiseksi tämmöiseksi suurvallaksi. Ja sitten tota rajaseuduilla Reinin ja Tonavan alueilla myös, kun se nyt tietysti kulkee ikään kuin käsi kädessä jos nähdään, että Roomassa soditaan sisällissotia, niin on selvää, että sitten eri ryhmät siellä rajoilla käyttää sitä tilannetta hyväkseen, tekee ryöstöretkiä ja hyökkäilee siellä. Ja sitten tähän kriisiin vielä lisäksi, niin tulee sitten tietysti myös taloudellinen kriisi, ja sitten lisäksi vielä tämmöinen valtaisa pandemia, jota kutsutaan Cyprianuksen rutoksi, vaikka se ei nyt ehkä todennäköisesti ollut varsinaisesti rutto.

00:30:00 Tuomo

Mutta siis joku tämmöinen suuri kulkutauti.

00:30:01 Maijastina

Niin.

00:30:02 Tuomo

Joo.

00:30:03 Maijastina

Kun nyt roomalaiset puhuvat sanasta pestis, niin on tämmöinen yleensä kulkutauti. Sen voi sanoa rutoksi, mutta tota se voi olla ihan mitä tahansa muuta. Ja sitten tietysti arviot siitä, että miten paljon

ihmisiä siihen kuoli, ja miten paljon väkiluku notkahti siinä vaiheessa niin tietysti ne vaihtelee. Mutta että silläkin on varmasti ollut huomattava taloudellinen merkitys silloin 200-luvulla.

00:30:27 Tuomo

Joo toi on kyllä, siinä on monen asian summa, että siellä on tosiaan nää sisäiset valtataistelut, sitten ulkoiset viholliset sekä tää Persia ja sitten tän sassanidien Persia ja sitten nää germaanit siellä Tonavan ja Reinin rintamalla. Ja sitten tosiaan vielä tää talous ja kulkutaudit ja kaikki, että siellä koetellaan kyllä valtakuntaa joka taholta. Tosiaan Rooma siitä sitten selviää kyllä, mutta niinkun sanottu, se sitten kuoriutuu sieltä vähän erilaisena ulos. Ja sitten siinä tavallaan tulee sitten se myöhäisantiikin Rooma sieltä sitten alkaa tulla esiin.

00:31:01 Maijastina

Ja voisi tuohon väliin sanoa, että se mikä on myös mielenkiintoista, että tietysti tätä 200-lukuakin on nyt sitten arvioitu uudestaan, niinku tutkimuksessa arvioidaan kaikkea uudestaan. Että oliko se nyt sitten niin paha, ja oliko tämä niin kauhea kriisi ja näin. Eli arviot siitäkin tietysti vaihtelee, mutta että se mitä mä voisin kanssa tähän sanoa, niin on se, että kun puhutaan niin paljon tuhoista ja kriiseistä, niin nythän sitten tutkimuksessa myös halutaan nostaa esiin tämä niin sanottu resilienssi. Eli miten yhteiskunnat ja yhteisöt ja talouskokonaisuudet ja kaikki, miten ne niinku toipuvat. Miten ne selviää näistä kriiseistä? Ja se on tosiaan ihan yksi oma alueensa. Eli tämmöistä, että mikä on kestävyys tai tämmöinen sopeutumiskyky eri yhteiskunnilla, ja esimerkiksi siitä kun Alaric vuonna 410 kävi nyt sitten hävittämässä Rooman, niin siitä on puhuttu, kirjoitettu myös tutkittu sitä, että miten Rooman kaupunki...

00:32:11 Tuomo

Siitä tokeni.

00:32:12 Maijastina

Selvisi ja toipui ja miten palattiin kuitenkin elinkeinoihin. Ja tietysti kun meillä on nyt niin paljon uutta arkeologiaa, niin on tosiaan selvinnyt, että kyllä Rooman kaupunki sitten selvisi siitä.

00:32:28 Tuomo

Joo ja siis toisaalta tuo resilienssi on, mä itse näkisin tosiaan, että Rooma nimenomaan on ollut aika resilienssi yhteiskunta ihan alusta asti. Että sitä on koeteltu jostain toisesta puunilaissodasta lähtien aika rajusti, mutta jotenkin ne aina sieltä sitten kuitenkin niinku kampeaa itsensä ylös ja tulee entistä vahvempina. Ja toki sitten ei välttämättä tässä myöhäisessä antiikissa ehkä entistä vahvempina aina, mutta kuitenkin siellä niinku ainakin kituuttelee hyvin pitkään vielä jos ei muuta. Tosiaan kristinuskosta oli tai aikaisemmin puhetta ja Konstantinuksesta, koska se on tosiaan niinku sanoit tämmöinen iso muutos myös tässä myöhäisessä antiikissa, että kristinuskosta tulee vähän niinkun tällainen valtion uskonto. Ja sillä nyt, kuten tiedetään, niin on aika laajamittaiset seuraukset ollut sitten kaikkeen tänä päivänäkin. Miten tämmöisestä periferiasta syntyneestä itäisestä juutalaisesta lahkosta alunperin, niin tulee tällainen, että mikä tää kristinuskon voittokulku sitten on? Tai siis, että miten se tuntuu jotenkin ihan ihmeelliseltä sekin, että näin sitten kävi.

00:33:34 Maijastina

Hyvin iso kysymys..

00:33:38 Tuomo

Joo tuli aika aikamoinen.

00:33:39 Maijastina

Ei ole varmasti tähän mitään hienoa yhtä selitystä.

00:33:45 Tuomo

Jos vähän yksinkertaistetaan kysymystä. No kristinuskoko oli ollut olemassa tässä nyt pari sataa vuotta, ja sitten 200-luvulla alkaa näitä tällaisia ensimmäisiä vähän niinkun systemaattisia vainoja, koska siinä kristityt kieltäytyi muun muassa uhraamasta näille roomalaisille jumalille ja keisarille. Mitä sitten pidettiin vähän erikoisena roomalaisesta

näkökulmasta, mutta sitten tosiaan tulee, tässä ajatellaan, että sitten tulee Konstantinus ja asiat muuttuu. Niin mennään tähän. Mitä niinkun tapahtuu?

00:34:17 Maijastina

Joo no voi sanoa, että tottakai asiat muuttuu kun tulee Konstantinus. Mutta tota sitten voi kysyä että miksi Konstantinus sitten päättikin ruveta tukemaan tällaisista yhtä uskonnollista ryhmää tai ryhmiä. Niin sitä voisi selittää ehkä sillä, että siinä 200-luvun kuluessa ehkä kristityistä ryhmistä oli tullut sen verran merkittävä ryhmä, että Konstantinuksen kannatti hakea tukea sieltä. Että siis tää on tietysti tällainen ikään kuin poliittinen selitys, että sitten tietenkin joku voi sitten selittää sitä sillä, että Konstantinus kääntyi kristinuskoon ja koki jonkun tällaisen valtavan kääntymyksen. Ja se on tietysti semmoinen selitys, jota on tietysti esitetty. Mutta tota me ei voida sitä tietää. Me ei todellakaan voida tietää mitä Konstantinuksen päässä tapahtui, mihin hän vilpittömästi uskoo, ja oliko hän vilpittömään kääntymyksen, minkälainen kääntymys oli, mitä se ylipäättään siellä antiikissa ja Konstantinuksen kohdalla tarkoitti. Että siis meillä on tietysti, meillä nykyihmisillä, on joku käsitys siitä, että mitä joku uskonnollinen kääntymys on ja voi sanoa, että antiikissa se ei varmastikaan ollut sellaista. Meidän käsitykset siitä, mikä uskonto on ja mitä kristinuskoko on, on paljolti ikään kuin tällainen reformaatioajan jälkeisen kehityksen ajattelua, että antiikin ihminen oli jotain ihan muuta.

00:35:56 Tuomo

Niin et kumpuaako nimenomaan tää tällainen ajatus siitä, että oliko tää nyt aitoa uskonnollisuutta vai tällaisista reaalipolitiikkaa, niin onko meillä joku väärä kysymyksenasettelu tässä tavallaan? Että kumpuaako tää meidän nykyihmisen jotenkin tällaisesta tavasta eriyttää politiikkaa ja uskonto, joka taas roomalaisilla ei ollut mikään juttu sinänsä, että nehan oli ollut perinteisesti hyvinkin nivoutuneita toisiinsa.

00:36:21 Maijastina

Joo juuri näin. Joo, olen ihan samaa mieltä, että me varmaan asetetaan se kysymys ikään kuin väärällä tavalla, kun me lähdetään erottelemaan uskontoa erilleen kaikesta muusta yhteiskunnasta tai kulttuurista tai sieltä arkielämästä. Vaan nimenomaan se, mitä me kutsutaan uskonnoksi, oli siellä antiikin maailmassa, niin osa kaikkea sitä muuta mitä ne ihmiset siellä tekivät. Sitä maanviljelystä, ja kaupankäyntiä ja politiikkaa. Ja sitten jos ajatellaan vaikka hallintoa, jos me ajatellaan niitä roomalaisia keisareita ja vaikka Konstantinustakin, niin heillä oli varmaan aina siellä taustalla, ja se tietysti näkyy kirjallisuudessa, heillä oli siellä ajatuksena tämä käsite Pax Deorum tai Pax Dei. Eli siis jumalten tai jumalan rauha, joka tarkoittaa sitä, että kosmoksessa maailmankaikkeudessa säilyy tietty tasapaino, kun asiat tehdään jollain oikealla tavalla, ja vaikkapa kutsutaan sitä nyt sitten vaikka uskonnoksi. Eli jumalat tai jumala pidetään niinkun hyväntahtoisena kun yhteiskunnassa asiat on järjestetty näin ja näin, ja voi sanoa, että sitten Konstantinus ikään kuin esitti itsensä sellaisena hallitsijana, joka takaa tämän jumalten tai jumalan rauhan. Ja hän on ikään kuin sitten tällaisen jumalallisen rauhan ylläpitäjä ja tällainen kosmoksen järjestyksen takaaja.

00:38:02 Tuomo

Eli voidaan puhua siis tavallaan tällainen, niinku tietynlainen yhteiskuntasopimus jumalten ja ihmisten välillä. Tässä tää Pax Deorum.

00:38:13 Maijastina

Joo nimenomaan tämmöinen yhteiskuntajärjestys. Ja ei pelkästään yhteiskuntajärjestys, vaan ihan kosminen järjestys. Niinkuin ikään kuin siis koko se, että minkälainen sää meillä on, minkälainen sato tulee, tuleeko raekuuroja, ihan siis todella puhutaan tosiaan kosmisessa mittakaavassa. Ja sitten Konstatinuksessa on mielenkiintoista nimenomaan se, minkä takia siis välillä on vaikea ajatella, että hän olisi ollut sellainen kristitty kuin reformaation jälkeiset kristityt ajattelevat, on se, että hän tieten tahtoen esitti asiat hieman epämääräisesti.

00:38:52 Tuomo

Niin ne voidaan tulkita myös ikään kuin sitten tästä ei-kristillisestä näkökulmasta.

00:38:56 Maijastina

Nimenomaan. Eli ikään kuin ikään kuin voidaan sanoa, että kaikki hänen alamaaisensa siellä sitten kun hän on vallassa, niin voivat sitten tulkita tätä jumalallista voimaa tai jumalallista innoitusta tai jumaluutta, ihan omalla tavallansa ja itselle sopivalla tavalla. Ja se ei ole pelkästään tämmöinen monoteistinen ajatus, vaan että siellä on jumaluus, jolla voi olla sitten näitä ilmenemismuotoja vaikka kuinka paljon, ja olikin sitten siellä antiikin ihmisen ajattelumaailmassa.

00:39:27 Tuomo

Joo toi on kyllä kiinnostava, tuommoista jotenkin tietyllä tavalla taitavaa tämmöistä PR:ää jollain tavalla.

00:39:35 Maijastina

Joo ja diplomatiaa.

00:39:39 Tuomo

No riippumatta siitä, että mitä nyt Konstantinus oman päänsä sisällä ajatteli, mut sillä varmasti kuitenkin on ollut jonkinlaisena ajatuksena tällainen... Tukemalla kristinuskoa hän ikään kuin pyrkii yhdistämään valtakuntaa jollain tavalla. Mutta oliko kristinuskolla sitten, tai tällaisilla yhdistämispyrkimyksillä sitten, onnistuuko tällainen vai oliko sillä pikemminkin tämmöinen valtakuntaa repivä vaikutus?

00:40:02 Maijastina

No siis varmasti sillä oli myös niinkuin yhtenäistäväkin vaikutus eli ikään kun voi sanoa, että esimerkiksi vaikka sitten tämä yläluokka joka sitten vähitellen, ei tietenkään kaikki heti, vähitellen omaksuu kristinuskon. Se on heille tämmöinen universaali järjestelmä siis samalla tavalla kuin roomalaisuus, ja sitten roomalaisuus ja kristinuskko voidaan kytkeä toisiinsa yhteen ja kulkee käsi kädessä. Hyvä roomalainen on kristitty, kristitty on hyvä roomalainen. Mutta sitten tulee nää opilliset kiistat. Ja voi sanoa, että voi Konstantinus parka, et tiennykään mihin soppaan laitoit lusikkasi. Koska siis siellä oli jo ennen Konstantinusta siis valtavat eri näkemykset siitä, mikä se oikea kristinuskko on. Ja ei pelkästään oppi, vaan myös ihan siis kaikenlaisiahan käytännön asioitakin esimerkiksi sitä, että milloin pääsiäistä vietetään, ja vietetäänkö sapattia vai vietetäänkö sunnuntaita lepopäivänä, ja voidaanko juhlia juutalaisten kanssa yhdessä vai ei. Ja ihan siis monia tällaisia kysymyksiä ja miten järjestetään vaikka esimerkiksi hautakultti, ja voidaanko ei-kristittyjen, eli kristittyjen näkökulmasta pakanoiden, kanssa juhlia sitä ja tätä. Eli siis ihan joka asiasta saatiin kiistaa.

Mutta tietysti se iso juttu, mikä tietysti paljon tulee esiin sitten tosiaan säilyneessä kristillisessä kirjallisuudessa, on tosiaan nää opilliset kysymykset. Ja voisi sanoa, että se kyllä tietysti jonkun verran kyllä sitten repi tietysti Konstantinuksen unelmaa.

00:41:49 Tuomo

Sieltä tuli eri näitä tällaisia kristillisiä suuntauksia riippuen siitä, että mitä ajateltiin vaikkapa Kristuksen jumalallisuudesta tai Neitsyt Mariasta.

00:41:58 Maijastina

Aina joku uusi kiistakysymys nousi esiin. Ja tota sitten esimerkiksi Pohjois-Afrikassahan siis nousi eroon, se ei ollut niinkään opillinen kiista vaan enemmän tällainen siksi sitä kutsutaan skismaksi, eli kysymys siitä, että voidaanko kristittyjen vainojen aikana tällaiset uskostaan luopuneet ottaa takaisin kirkon yhteyteen. Niin tämä jakoi sitten Pohjois-Afrikan kirkon, ja siinä määrin, että tosiaan nämä jotka kiisteli, niin erosivat sitten erillisiksi kirkkoiksi niin että 300-luvun lopulla, siis sitten kun Hippon piispa Augustinus siellä vaikuttaa, niin siellä on kaksi, joka pienellä paikkakunnallakin, on aina kaksi eri kirkkoa ja kaksi eri piispaa. Ja siis ne molemmathan kutsuivat itsensä katolisiksi, mutta että siis nykyäänhän me kutsutaan sitten jälkijättöisesti tätä toista puolta donatolaisiksi.

00:42:57 Tuomo

Joo. Niin tästä mä haluaisin kysyä vielä, kun puhuttiin tästä lännen ja idän näistä hallinnoista. Siellä on ollut sotilaita ja virkamiehiä, on ollut myös näitä eunukkivirkamiehiä siellä idässä, ja lännessä tosiaan näitä tällaisia sotilaspäälliköitä. Mutta sitten on myös ollut näitä naisia vallan kulisseissa, jotka sitten on kiinnostavia hahmoja. Niin haluatko sä vähän kertoa näistä tyypeistä?

00:43:27 Maijastina

Joo ne on erittäin kiinnostavia. No voin nyt tässä paljastaa, että mulla on siis haaveena, ja ehkä jo toteutuukin tässä, niin haaveena kirjoittaa siis kirja myöhäisantiikin naisista, siis sillä lailla niin kuin ikään kuin yksilöittäin. Että siellähän esimerkiksi erittäin kiehtova hahmo nimeltä Galla Placidia. Jonka gootit, silloin kun ne Roomaa hävittivät silloin 410, he ottivat vangiksi ja veivät mukanaan. Ja sitten tosiaan hänet naitettiin sitten gootti päällikölle Athaulfille, ei varmastikaan vapaaehtoisesti. Mutta että Galla Placidia oli sitten ikään kuin tällainen asetti, tai miksikä sitä nyt sanoisi, josta neuvoteltiin ja jolla ikään kuin käytiin kauppaa. Hän oli siis tosiaan sitten naimisissa tän gootinpäällikön kanssa, ja he saivat myös lapsen, pojan, joka sitten kyllä kuoli aika pian aivan lapsena tai vauvana. Sitten kun näitä roomalaisten ja goottien välisiä neuvotteluja käytiin, niin sitten Galla Placidia sitten palautettiin sinne Länsi-Rooman hoviin. Ja sitten hänet naitettiin, tai meni naimisiin yhden roomalaisen sotapäällikön kanssa ja he saivat pojan, josta tuli sitten myöhemmin Rooman keisari Valentinianus kolmas, joka ei ole kunnostautunut mitenkään erityisen kyvykkäänä keisarina. Mutta hänen siis tosiaan hänen alaikäisyytensä aikana Galla Placidia oli se varsinainen hallitsija tietysti, ja yritti siellä selviytyä sitten näiden jatkuvasti toisiaan vastaan taistelevien roomalaisten sotapäälliköiden kanssa. Eli hänellä oli hyvin, voi sanoa, että hyvin vaikea tehtävä siinä.

00:45:26 Tuomo

Joo. Mä oon sen hautamonumentilla käynyt Ravennassa ja hienot mosaiikit siellä. Ja itse asiassa täytyy muistaa myös, että Rooman hallinto ei ollut enää ollut Roomassa vähään

aikaan, vaan siellä oltiin Ravennassa tai Ravennassa pääosin, koska se oli helposti puolustettavissa.

00:45:40 Maijastina

Kyllä joo. Sen voisi mainita tässä kun kysyt tästä, että miten myös myöhäisantiikki erosi aikaisemmasta keisarikaudesta. Niin oli se että Rooman kaupunki, siis vaikka se edelleen oli mahtava kaupunki myöhäisantiikin ajan, mutta jo silloin tetrarkkien aikanaan keisarit, paitsi että ne oli

jatkuvasti jossain menossa eli heidän hovinsa siirtyi koko ajan paikasta toiseen, niin he pitivät hallinto eli pääkaupunkejaan jossain ihan muualla. Eli tosiaan esimerkiksi nykyisessä Milanossa Mediolanumissa, sitten oli tietysti Augusta Treverorum eli nykyinen Trieriä, ja Arlesissa ja Lyonissakin muistaakseni ja sitten tietysti Thessalonikissa ja Antiokiassa. Eli Rooman kaupungin se keisarillinen asema siis tosiaan kutistui. Ja sitten voi sanoa, että kun Konstantinus perusti Konstantinopolin pääkaupungikseen, se ei ollut itse asiassa mikään niin suuri mullistus, kun me ehkä helposti ajatellaan, vaan hän vaan nyt totesi, että okei, tässä on nyt hänen hallinto kaupunkinsa. Siis tietysti siitä tuli ikään kuin toinen Rooma.

00:46:59 Tuomo

Niin toki, sillä oli sitten myöhemmin suuret seuraukset, mutta siinä tilanteessa ehkä se ei ollut niin radikaali juttu kuin voisi kuvitella.

00:47:05 Maijastina

Nimenomaan joo.

00:47:07 Tuomo

Kiitos tosi paljon Maijastina tästä, ja kiitos kaikille kuuliijoille, että jaksoitte kuunnella ja käykää tosiaan seuraamassa ja tykkäämässä. Elikä moi moi.